

veroordeeld, en door de Belijdenis buitengesloten wordt. En op die vraag moet m.i. ontkennend worden geantwoord". (Spatieering van ons).

De pluriformiteitsidee van dr. Kuiper is zoo binnengehaald in de kerk, en de belijdenis wordt niet langer gelezen vanuit haar eigen text en opzet, maar ver-

vormd en verworpen naar een aan haar wezen vreemde idee. De confessoren, die met mond en hart het stuk van de Kerk beleden hebben, worden terzijde gesteld en tot stemmen gemaakt in een koor, dat het lied van de pluriformiteit aanheft, althans volgens het door dr. Dijk ontworpen en aan de Confessie opgelegde schema.

R. H. BREMMER.

Iets over de exegese van Openbaring 17¹⁾ (I)

Zoals de lezers zich zullen herinneren, heb ik onlangs in dit blad enkele artikelen gepubliceerd onder den titel: „De kerk in het eindgericht”. Naderhand verschenen ze ook in brochurevorm.

Daarop is nogal reactie gekomen. Van twee kanten. Prof. Dr. Herman Ridderbos schreef in het „Geref. Weekblad” een artikel: „Vrijmaking en Apocalyptiek”, waarin hij op apodictischen toon veel beweerde zonder iets te bewijzen. „De hoer van Openb. 17 is niet de Kerk, maar de wereld”, aldus Ridderbos. Hij zou „van de uitleggers, die heden ten dage eenige reputatie of crediet hebben, niemand weten te noemen, die deze exegese voor zijn rekening neemt of zelfs met de mogelijkheid daarvan rekening houdt”. Natuurlijk bewijst dit niet, dat dergelijke exegeten er niet zijn; alleen maar, dat Ridderbos hen niet kent. En als dan ook een legertje kerkbodescribenten (W. W. Meynen, Jonker en weet ik wie meer) achter hem aanhult, en zomaar op 't gezag van Ridderbos aanneemt, dat dit „willekeurige Schriftgebruik” is, maakt dat misschien op hun publiek eenigen indruk. Maar ik geloof toch dat ze beter zouden doen met uit eigen oogen te kijken, zelf rustig te studeeren en niet direct parmantig in de pen te klimmen, om een zeer ordinar brok volksjournalistiek na te schrijven. Hun artikeltjes bewijzen tenslotte alleen maar, op hoe goedkope wijze ze hun krantjes vullen; en ook, dat ze al te zeer zijn afgestompt om de immoraliteit van Ridderbos' artikel te onderkennen. Want dit laatste had duidelijk een beleedigende tendenz. Het wemelde van termen als „verdwaazing”, „volksbedrog”, „rasechte dweperij”, „onbeheerst fantaseren” enz. Hij spot met „deze apocalyptische wijsheid”, waarvan de wortel en de kern het ressentiment is”. En dat dit alles al voor 12 centen verkrijgbaar is!

De ironie van het geval wil, dat Ridderbos een schoonzoon is van wijlen den heer J. H. Kok, die met zijn uitgaven het Gereformeerde volk bijzonder heeft gediend, en die ook bereid was om bepaalde werken in een „volksuitgave” op de markt te brengen. Welnu, in 1926 verscheen bij den schoonvader van Prof. Ridderbos in derde druk „De hemel geopend”. Het was een nieuwe oplaag van een volksuitgave. Schrijver van het boek was Dr. J. C. de Moor; gepromoveerd aan dezelfde universiteit als Ridderbos; een man, die het een en ander wist van exegese, en wiens staat van dienst in onze kerken toch algemeen bekend is. De Moor nu ziet in de „hoer” van Openb. 17 ook de valsche kerk, en de heer Kok bracht, zooals gezegd, deze exegese tot driemaal toe, in een „volksuitgave”, onder onze menschen. De Moor was blijkbaar ook een „onbeheerschte fantist”, en „wortel en kern van zijn boek was eveneens het ressentiment”? Hij was ook een exegeet zonder reputatie? En de heer Kok stelde zijn drukkerij ook dienstbaar aan „volksbedrog” en „dweperij”? En was dus ook een „sociaal gevaar”? Ik ben benieuwd, of Ridderbos bij het graf van zijn schoonvader ook zijn gansche repertoire van invectieven afdraait, en daar ook staat te razen. Vermoedelijk wel niet.

Maar dan demonstreert dit ook het verval ginds. In 1926 kon De Moor rustig de exegese van de Kanttekenaren doorgeven; Van Arkel schreef een sympathiek woord over den zoo plotseling te Assen ontslapen auteur; en ik heb de kerkbodesrecensies van toen niet gezien; maar ik ben zeker, dat de waardeering algemeen was.

Holwerda doet in 1950 precies hetzelfde, wat De Moor deed, en dan is in één seconde ginds het spektakel gaande; Herman Ridderbos zet zijn modderspuut in werking, en kerkbodes doen dapper mee. Ondertusschen kunnen ze bij gelegenheden nog de „graven der vadersen, b.v. De Moor en J. H. Kok, versieren.

In zulk een situatie heeft een discussie met menschen als Ridderbos geen zin. Wil hij zich vroolijk maken over „apocalyptische wijsheid” aan vrijgemaakte zijde, hij ga zijn gang. Maar ik constateer apodictische dwaasheid in het kump der synodocraten; al zal ik me daar nooit over verheugen, o neen! Doch ik denk er geen seconde over, om met menschen als Ridderbos in discussie te treden, zoolang hij niet zakelijk argumenteert en over althans een minimum aan persfatsoen toont te beschikken.

In „De Reformatie” van eerverleden week zag ik, dat Dr. Vellenga het noodig achtte, dat ik wel op het stuk van Ridderbos inging, wilde ik tenminste mijn naam niet verliezen. Dr. Vellenga moge weten: welken naam ik in zijn kringen heb, interesseert me maar

¹⁾ De rubriek „Uit de Schrift” is nooit gebonden geweest aan een vast type: een tekst en dan een „meditatie” erover. Meermalen gaf ze ook zoo iets als een poging tot begripsomschrijving. Daarom heb ik het wel dienstdig geacht, deze reeks van prof. Holwerda, die ik graag zoo spoedig mogelijk plaats, op te nemen in de rubriek: „Uit de Schrift”. K. S.

UIT DE SCHRIFT

heel matig. En ik kan het niet helpen: ik vind zijn bezorgdheid voor mijn naam een beetje vreemd, nu hij naliel op te komen tegen den schunnigen aanval van Ridderbos. Als mijn naam hem nog eenigszins interesseerde, had hij direct tot Ridderbos kunnen zeggen: zoo polemiseert men niet. Al zou iemand van een bepaald hoofdstuk een onjuiste exegese geven, dan kan men toch nog wel zekere normen in de polemie met hem in acht nemen. — Overigens: niet maar mijn naam, doch ook die van Vellenga's eigen kerkmensen loopt gevaar in de buurt van polemisten als Ridderbos.

Daarom zou ik dan ook geen moment de moeite genomen hebben, mijn exegese van Openb. 17 te verdedigen. Dat ik het wel doe, is te danken aan het feit, dat ik ook van sommige broeders vragen kreeg over deze materie, en door één hunner (Ds Plooy) ook publiek werd bestreden en uitgedaagd. Aan verschillenden van hen beloofde ik — allang vóór het artikel van Ridderbos verschenen was — dat ik op deze exegetische kwestie zou terugkomen, zoodra ik den tijd ervoor kreeg. Vragen van broeders beantwoorden is altijd mogelijk. En ook is het recht om op critiek van broeders in te gaan. Zeker, nu Dr. Plooy getracht heeft een zakelijke bestrijding te leveren, en hij daarin, behoudens een leelijke ontsparing aan het eind, ook geslaagd is; in dat pogen namelijk, om zakelijk te zijn.

Alle vragen, die men me gesteld heeft, komen vanzelf aan de orde als ik aan Dr. Plooy antwoord geef. Hij gaf zijn critiek in een aantal artikelen in „De Roeper”. Sinds dat moment heeft hij — ik wil dat graag noteren — zijn medewerking aan dat orgaan beëindigd.

Het is me niet mogelijk, om al zijn artikelen hier over te nemen. Ik geloof, dat ik de lezers voldoende oriënteer en aan Dr. P. volkomen recht doe, wanneer ik hier volgen laat de samenvatting, zooals hij zelf die gaf. Want Dr. P. sloot zijn reeks af met het volgende:

Phlogistisch noch dephlogistisch

We hebben in ons vorig nummer niet onder stoelen en banken gestoken, dat dr. Zuidema's polemie ons onwezenlijk en daardoor allerongelukkigst lijkt. De onbevengheid is uit dit zijn schrijven contra Zijlstra weg.

Zien we wel, dan is de nog maar kort uit Indië teruggekeerde dr. Zuidema, voor wat betreft die onbevengheid in de verkenning van nederlandse verhoudingen, met zijn jongste oeuvre al over de veiligheidsgrans heen. Met geen enkel citaat kan hij waar maken, dat de heer Zijlstra aan de „vrijgemaakte kerk” die plaats in de attentie en in de cura specialissima, de allerbijzonderste zorg der overheid toekent, die volgens Zuidema Zijlstra er wel aan toekent. Dr. Zuidema heeft bij dr. Zijlstra gelezen: de kerk, de kerk, de kerk. O, dacht Zuidema toen: daar heb ik je; want ik lees in allerlei blaadjes allerlei citaatjes uit julle blaadjes; ook hoor ik nog al eens wat; ook heb ik harde noten hooren kraken over extremisten bij julle, en een paar keurig verpakte citaatjes leken mij dan ook zot genoeg; en nu gaat het: een, twee, drie, hang Zijlstra op..... aan zijn eigen touwen. Zuidema heeft heel gewoon Zijlstra ten tooneele gevoerd, bestreker met menie, die door de werkelijke extremisten van 1944 (schorsers om 'n formuleetje en afzetters om een kerkrechtchronkel in den geest van H. H. Kuiper-Nauta) aangediend is als de geliefkoosde kleur van de door hen beweerde extremisten onder de vrijgemaakten. En meteen begon bij het publiek dat nooit heelemaal zuiver klinkende gelach, dat zijn eigen bezorgdheid wou wegwerken. Stel je voor: de vrijgemaakte kerk in het centrum, de overheid primair ter bescherming van den preekstoel in DIE kerk. Al het andere HIERVAN afhankelijk, let op: AFHANKELIJK, en secundair!

U denkt, lezer, dat ik in een nijldige bui tot persiflage vervel?

Pardon, het staat er letterlijk zóó: Zuidema zegt: d á á r h e b j e n o u Z i j l s t r a. En de firma Haan drukt de professorale nonsens. Want dat is het, met permissie. De „toepassing” is nu zoo eenig, en ze klinkt zoo nuchter; zie, hoe nu vervolgens, al maar op een paar door Zuidema in Zijlstra's tekst binnengesmokkelde woordjes voortbouwend, Zuidema Zijlstra en de zijnen concreet probeert te maken: „i s o l e m e n t..... door zichzelf zijn ze er in gedreven..... door zichzelf, natuurlijk, niet door God den Heere..... een politiek, die a priori tot onvruchtbaarheid gedoemd is..... i e d e r e m ó g e l i j k h e i d o m g e r o e p e n t e

„We moeten nu komen tot 'n afsluiting van onze critiek op prof. H.'s exegese van Openb. 17, die tegelijk inhoudt 'n antwoord onzerzijds op de vraag, die gesteld is in het opschrift van deze artikelen.

Op 3 pijlers bleek ons prof. H.'s opvatting te rusten:

a) de verwondering van Johannes over de hoer, die hij herkent als de vrouw uit Openb. 12, de kerk;

b) zijn verstaan van „het grote Babylon” in geestelijke zin als Jeruzalem;

c) zijn verwijzing naar Ezech. 16 en 23, waar als hoer genoemd wordt Jeruzalem.

Onze conclusie na onderzoek van deze drie pijlers, moet luiden:

ad a: dat prof. H.'s verklaring van Johannes' verwondering het tekstverband — zo niet meer — tegen zich heeft;

ad b: dat prof. H.'s verklaring van „het grote Babylon”, als Jeruzalem, niet rust op goede exegetische gronden, en dat op alle plaatsen, waar in het laatste bijbelboek sprake is van „de grote stad”, bedoeld wordt op het Rome van die dagen, als type van de grote wereldstad van het einde.

ad c: dat prof. H.'s verwijzing naar Ezech. 16 en 23 geen recht doet aan de frappante en veelvuldige aanhalingen in Openb. 18 uit Jes. 13, 21, 23, 47, 48, Jer. 50, 51 en Ezech. 26, 27 — in welke hoofdstukken nergens sprake is van de kerk-stad (Jeruzalem), maar van 'n wereldstad (Babel, Tyrus, of ook Nahum 3, Nineve).

Wij menen hiermede een zakelijke en geargumenteerde aanval te hebben gedaan op 'n exegese, die de laatste tijd zeer in trek is in onze kerken, en in alle mogelijke vormen wordt gepropageerd. Ook, ja vooral onder de jeugd. Een behoorlijke argumentatie wordt echter nergens gegeven. Ook niet in „De Reformatie”-artikelen van prof. H. Dit hangt samen met de populaire vorm, waarin deze exegese aanstonds onze jeugd is ingegoten. Wat te betreuren is. Deze exegese is ook gebruikt als wapen tegen de synodale kerken. Ze heeft al kwaad bloed gezet. Wat al evenzeer te betreuren is. Onnodig ergernis geven is geen christelijke daad. Wanneer deze critiek er toe mocht medewerken, de han van prof. H.'s exegese te verbreken, en te brengen tot nadere bezinning op en publieke verantwoording van deze exegese, dan is de moeite van de schrijver ruim beloond, en dan moge hij op deze zakelijke critiek een even zakelijke verdediging verwachten.

Men klaagt wel eens over onzakelijke critiek en gebrek aan argumentatie in „De Roeper”. Hoe dit ook zij — deze aanval is duidelijk gedresseerd en welomschreven — de handschoen blijft niet liggen in een onbetreden strijdperk!

Tot zoover Dr. Plooy. De volgende week hoop ik aan mijn antwoord te beginnen. B. H.

KERKELIJK LEVEN

worden tot het aanvaarden van mederegeeringsverantwoordelijkheid afgesneden..... tenminste zoolang niet de overgrote meerderheid van het nederlandse volk lid is geworden van de vrijgemaakte kerken (wat natuurlijk toch nooit gebeuren zal)..... Dat staat er heusch allemaal.

En dat wordt nu heelemaal afgeleid uit het door Zuidema uit zijn duim gezogen „eerste fundamentele programmapunt”..... ook wel genaamd: „eerste artikel” van Zijlstra.

Ik herzeg: uit Zuidema's duim gezogen is dat eerste programmapunt. Hij vindt het met geen woord in Zijlstra's tekst.

We zouden dr. Zuidema wel eens willen vragen: hoe leest u den ouden Kuiper eigenlijk? Stel eens, dat de eerste de beste liberaal uit de dagen van Cort van der Linden, of, dat Oom Jodocus van „De Groene” uit de dagen van Braakensiek, net eens zoo Kuiper gelezen had? Kuiper schrijft over „de school”; o zegt, op 'n Zuidema'sch, nu Cort van der Linden, of Oom Jodocus, o, ik heb in zulke doleerende blaadjes gelezen van een vrije universiteit en van verspreide lagere kristelijke schooltjes der kleine luyden, een dubbelte per week schoolegeld; dat is voor Abraham Kuiper „de school”, „het onderwijs”, zoo concreteert hij de dingen; derhalve: zijn eerste en fundamentele artikel is: de kristelijke school van een dubbelte in de week in het middelpunt, en al het andere hiervan „afhankelijk”? De openbare school weg, de overheid primair tot bescherming van het afgescheiden of doleerend schoolmeesterlessenaartje, de rest daarvan afhankelijk!

Dr. Zuidema, die heele „afhankelijkheid” hebt u, ditmaal kwaadaardig, uit uw eigen fantasie opgediept. Leg eens één citaatje voor uit Zijlstra, waaruit blijkt, dat deze een rechtshandhaving tegenover de synodalistische kerk, of tegenover de roomsche, of tegenover De Dageraad, of tegenover de communisten a f h a n k e l i j k stelt van de rechtsbevoegdheid tegenover die kerk, die voor Greijdanus' ambtswoord een plaats heeft overgehouden, omdat ze niet zoo extremistisch was als uw versche, schorsende vriendjes? De heer Zijlstra is niet zoo dwaas, rechtsdienst-nummer-zóóveel afhankelijk te stellen van rechtsdienst-nummer-zóóveel. U fantaseert, en komt daardoor tot kwaadsprekerij, want U hebt dezen keer vergeten, uw geest in toom te houden. Denis de Rougemont heeft in zijn boek over „met de handen denken” me nog al eens aan Uw „handen” laten denken; en toch was zelfs hij nog zoo verstandig, om op